

بخش کشاورزی به‌عنوان یکی از بخش‌های اساسی تولید ناخالص داخلی و از اجزای اصلی صادرات غیرنفتی، جایگاه ویژه‌ای را بین بخش‌های مختلف اقتصادی ایران به‌خود اختصاص داده است. مزیت نسبی طبیعی، تنوع محصولات، عدم نیاز به فناوری پیشرفته، تأمین نیازهای ضروری، نیاز به سرمایه‌های اندک، زودبازده بودن و ارزآوری از مزایای این بخش است. رونق تولید در بخش کشاورزی به اشکال مختلف کمی‌وکیفی، تنوع کالایی، بازاری و... علاوه‌بر کمک به توسعه مناطق روستایی کشور، می‌تواند منجر به کاهش فقر و محرومیت شود و همچنین محرکی اساسی در فرآیند رو به جلوی توسعه همه‌جانبه اقتصادی کشور باشد. در گزارش پیش‌رو براساس آمارهای گمرک ایران و وزارت

۵ پر سفار ش صادرات و واردات کشاورزی

براساس گزارش وزارت جهاد کشاورزی، پنج قلم عمده صادراتی از لحاظ وزنی عبارتند از: هندوانه ۷۴۸ هزار تن، سیب ۷۴۰ هزار تن، گوجه‌فرنگی ۲۵۹ هزار تن، سیب‌زمینی تازه ۴۸۰ هزار تن و پیاز و موسیر ۳۹۵ هزار تن. همچنین پنج قلم عمده صادراتی از لحاظ ارزشی نیز شامل پسته با پوست ۷۲۴ میلیون دلار، سیب تازه ۳۶۲ میلیون دلار، گوجه‌فرنگی ۲۵۹ میلیون دلار، مغز پسته ۲۴۰ میلیون دلار و هندوانه ۱۷۶ میلیون دلار بوده‌اند. در بخش واردات نیز پنج قلم عمده وارداتی بخش کشاورزی از لحاظ وزنی شامل ذرت دامی ۹۱۹ میلیون و ۹۱۹ هزار تن، جو ۴ میلیون تن، کنجاله سویا ۲/۲ میلیون تن، لوبیای سویا دو میلیون و ۸۵ هزار تن و شکر تصفیه‌نشده ۱/۸ میلیون تن بوده و همچنین پنج قلم عمده وارداتی از لحاظ ارزش نیز شامل ذرت دامی ۲ میلیارد و ۱۷۵ میلیون دلار، برنج یک میلیارد و ۶۸۰ میلیون دلار، جو یک میلیارد دلار، کنجاله ۹۵۰ میلیون دلار و لوبیای سویا ۹۰۵ میلیون دلار هستند.

۹ تعدیل قیمت‌ها، صادرات ایران را کاهش داد

براساس گزارش وزارت جهادکشاورزی در سال گذشته ۷ میلیون و ۱۰۳ هزار تن انواع کالای کشاورزی و غذا به ارزش ۵/۸ میلیارد دلار به کشورهای مختلف صادر شده که نسبت به مدت مشابه سال ۹۷، از لحاظ وزنی رشد ۲/۳ درصدی و از لحاظ ارزشی کاهش ۹ درصدی را در پی داشته است. در نگاه اول اینطور به‌نظر می‌رسد که کاهش ارزش صادرات ایران به‌رغم افزایش وزن این اقلام به جهت کاهش ارزآوری و صادرات محصولات با ارزش‌افزوده پایین‌تر و همچنین پایین بودن قیمت‌ها در مقاصد صادراتی باشد، اما طبق اعلام گمرک ایران در سال ۹۸ با افزایش هزینه صادرات

رشد ۱۱ درصدی واردات کالاهای اساسی

براساس داده‌های آماری گمرک ایران، طی ۱۲ ماهه سال ۹۷ در مجموع ۱۹ هزار و ۵۳۵ تن کالای مهم و اساسی بخش کشاورزی و غذا به ارزش ۹ میلیارد و ۱۱۰ میلیون وارد کشور شده بود که این میزان در ۱۲ ماهه سال ۹۸ به‌لحاظ وزنی با رشد ۲۱ درصدی به ۲۳ هزار و ۳۲۵ تن و به‌لحاظ ارزش نیز با رشد ۱۱ درصدی به ۱۰ میلیارد و ۷۴۹ میلیون دلار رسیده است. اما مقایسه واردات کالاهای اساسی سال ۹۸ با مدت مشابه سال ۹۷ نیز نشان می‌دهد واردات قند و شکر تصفیه‌شده با رشد ۵۲۲ درصدی، روگردار واردات در بین این کالاهاست.

پس از آن، واردات جو با ۶۷ درصد رشد، واردات کره بسته‌بندی، چای و کنجاله (سویا، کلزا و...) با رشد ۴۳ تا ۴۵ درصدی در رتبه‌های بعدی قرار دارند. واردات حبوبات کاهش ۴۰ درصدی، دانه‌های روغنی کاهش ۱۳ درصدی و گوشت قرمز نیز کاهش ۴ درصدی داشته‌اند. درخصوص کاهش واردات این اقلام باید توجه داشت در بخش واردات گوشت قرمز با کاهش مصرف داخلی و در بخش حبوبات نیز بتکرار خودکفایی سال‌های گذشته، نیاز داخلی کاملاً تأمین شده و کاهش واردات هرچند اندک، سیاست درستی بوده است.

۹ قصه پر غصه واردات ۵۴۹ هزار تن گندم

همانطور که در جدول قابل مشاهده است، براساس آمارهای گمرک ایران در دوماه

۹ گزارش

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در جدیدترین گزارش خود، با ذکر این مقدمه که رکود اقتصادی ناشی از ویروس کرونا در سال ۲۰۲۰ اغلب بخش‌های اقتصادی کشورهای درگیر با ویروس کرونا امثالتز خواهد ساخت، به‌طور مستقل به بررسی ابعاد و کانال‌های اثرگذاری همه‌گیری ویروس کرونا بر اقتصاد ایران پرداخته است. در این گزارش بازوی پژوهشی مجلس با ذکر این نکته که رشد اقتصادی ایران در سال ۹۹ بدون شیوع ویروس کرونا، لااقل در بخش غیرنفتی مثبت می‌شد، عنوان کرده‌است این ویروس علاوه‌بر رکودی که ماندگاری آن وابسته به‌مه‌های خود ویروس است، نااطمینانی زیادی را به‌بخش‌های مختلف اقتصاد تزریق خواهد کرد. این گزارش با توضیح چگونگی شوک به‌طرف تقاضا و عرضه کل در اقتصاد ایران پیش‌بینی می‌کند هرچند همه گروه‌های درآمدی از وضعیت جدید متأثر خواهند شد، اما تأثیرپذیری دهک‌های پایین (محروم‌تر) به‌دلیل حمایت بیشتر از دهک‌های میانی و بالایی، بیشتر خواهد بود؛ به‌طوری‌که حمایت گسترده با استفاده از منابع تورم‌زا از طبقات میانی با بالایی، به‌قیمت‌تورم برای کل جامعه‌تمام خواهد شد که رعایت اولویت در حمایت از معیشت خانوارها را نشان خواهد داد. در ادامه گزیده‌ای از این گزارش را مرور خواهیم کرد.

۹ تا ۶ میلیون نفر شغل خود را از دست می‌دهند

در این گزارش برای تحلیل اثر شیوع بیماری بر اشتغال درجدولی به‌طور مفصل به تعداد افراد شاغل در هر یک از فعالیت‌های آسیب‌دیده به‌همراه برخی از ویژگی‌های این افراد پرداخته شده است. درباره مشاغل آسیب‌دیده، برخی نکات قابل توجه و به شرح زیر است:
۱. مشاغل غیررسمی بیش از مشاغل رسمی (دارای قرارداد و پوشش بیمه‌ای) در معرض آسیب هستند.
۲. از نگاه بخشی نیز بخش خدمات بیش از سایر بخش‌ها در معرض آسیب‌های ناشی از شیوع کرونا قرار دارد. در مراحل بعدی بخش صنعت و کشاورزی آسیب خواهد دید.
۳. از بین مشاغل غیررسمی در بخش خدمات که آسیب‌پذیرترین حوزه هستند و حدود یک‌چهارم شاغلان کشور را تشکیل می‌دهند نیز عمده‌ت افراد خوداشتغالی یا کارکنان مستقل در معرض آسیب بیشتری هستند
۴. اشتغال جدید در سال‌های اخیر، اشتغالی است که نه توسط

اقتصاد

دلار جهانگیری آفت خودکفایی گندم

دولت درحالی طی سال گذشته قید خرید ۳ میلیون تن گندم از کشاورزان داخلی را زد

که در ۲ماه پایانی سال ۹۸ نزدیک به ۵۵۰ هزار تن گندم وارد کرده است؛ به قیمت بازار ۲ برابر قیمت داخلی

جهادکشاورزی کارنامه تجارت خارجی محصولات کشاورزی و بخش غذا در سال گذشته را بررسی کرده‌ایم. براساس این گزارش ۱- طی سال گذشته صادرات کشور در مقایسه با سال۹۷ به‌لحاظ وزنی بیش از دو درصد افزایش و به‌لحاظ ارزش ۹درصد کاهش نشان می‌دهد. دلیل کاهش ارزش صادرات تعدیل قیمت پایه صادراتی بوده، ۲- در سال گذشته واردات این بخش به‌لحاظ وزنی رشد بیش از ۲۰درصدی و به‌لحاظ ارزش نیز رشد ۱۷/۵درصدی داشته، ۳- واردات کالاهای اساسی نسبت به سال گذشته رشد ۲۱درصدی در

ناشی از تحریم و مسائل مربوط به بازگشت ارزهای صادراتی و بنابر درخواست فعالان بازرگانی، این سازمان قیمت پایه اقلام صادراتی ایران را ۳۰درصد تعدیل کرده و کاهش ارزش اقلام صادراتی به همین دلیل بوده است. همچنین داده‌های آماری نشان می‌دهد در سال گذشته ازمجموع ۵/۸میلیارد دلار صادرات بخش کشاورزی و غذای ایران، ۲میلیارد ۷۲۶میلیون دلار از آن مربوط به صادرات زیربخش باغی (با سهم ۴۷درصدی از کل صادرات)، ۲میلیارد و ۹۲میلیون دلار مربوط به صادرات زیربخش زراعی (با سهم ۲۶درصدی از کل)، ۷۱۸میلیون دلار مربوط به صادرات زیربخش دام و طیور (سهم ۱۲ درصدی از کل)، ۲۴۹میلیون دلار مربوط به شیلات (با سهم ۴/۳درصدی از کل) و ۳۵میلیون دلار مابقی (با سهم کمتر از یک‌درصدی از کل صادرات کشاورزی ایران) نیز مربوط به دو زیربخش دامپزشکی و جنگل‌ها و مراتع است. طبق این آمارها، طی سال گذشته صادرات بخش باغی ایران افزایش ۲۰ درصدی، زراعی کاهش ۲۰ درصدی، دام و طیور کاهش ۳۵درصدی، شیلات کاهش ۲۵درصدی، دامپزشکی کاهش ۲۷درصدی و جنگل و مراتع نیز کاهش ۴۶درصدی را تجربه کرده‌اند.

۹ ۲۳درصد واردات کشاورزی؛ خوراک دام و طیور است

واردات بخش کشاورزی نیز در ۶زیربخش اصلی شامل واردات دام و طیور، واردات دامپزشکی، واردات شیلات، واردات زراعی، واردات باغی و وارات زیربخش جنگل و مراتع تقسیم‌بندی می‌شود که از مجموع ۱۲/۶ میلیارد دلار واردات این بخش در سال گذشته، ۹/۶ میلیارد دلار یا ۷۶درصد از کل واردات بخش کشاورزی و غذای ایران مربوط به بخش

را با ارز بازار حساب کنیم، درهر کیلو قیمت گندم وارداتی حدود ۲/۴برابر قیمت گندم داخلی است (۱۷۰۰ تومان سال گذشته درمقابل ۴۱۰۰ تومان وارداتی).

۹ تراز تجاری کشاورزی به منفی ۷میلیارد دلار رسید

براساس داده‌های آماری وزارت جهادکشاورزی، طی ۱۲ ماهه سال گذشته درمجموع ۸/۸میلیارد دلار انواع کالاهای کشاورزی از ایران به کشورهای مختلف صادر شده که این میزان نسبت به صادرات ۶/۴میلیارد دلاری مدت مشابه سال ۹۷، کاهش حدود ۹درصدی را نشان می‌دهد. همچنین میزان واردات بخش غذا و کشاورزی ایران در سال گذشته حدود ۱۲ میلیارد و ۵۸۸ میلیون دلار بوده که نسبت به ۱۰/۷ میلیارد دلار واردات مدت مشابه سال ۹۷، رشدی نزدیک به ۱۷/۵درصدی داشته است. بر این اساس در سال گذشته تراز تجاری بخش غذا و کشاورزی منفی ۶/۷میلیارد دلار بوده که نسبت به تراز تجاری منفی ۴/۳میلیارد دلاری مدت مشابه سال ۹۷، حدود منفی ۲/۴میلیارد دلار افزایش را نشان می‌دهد.

مقایسه میزان صادرات، واردات و تراز تجاری بخش کشاورزی ایران در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸					
نوع تجارت	سال ۱۳۹۸		سال ۱۳۹۷		تغییرات
	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	
صادرات	۷,۱۰۴	۵,۸۲۱	۶,۹۴۱	۶,۳۹۲	وزن (درصد) ۲/۳ ارزش (درصد) -۸/۹
واردات	۲۴,۶۷۷	۱۲,۵۸۸	۲۰,۴۷۹	۱۰,۰۷۱۷	وزن (درصد) ۲۰/۵ ارزش (درصد) ۱۷/۵
تراز تجاری	-۱۷,۵۷۳	-۶,۷۶۷	-۱۳,۵۳۷	-۴,۳۲۵	وزن (درصد) - ارزش (درصد) -
منبع: وزارت جهاد کشاورزی					

کنجاله سویا و کلزا، طی سال گذشته ۴/۲میلیارد دلار صرف واردات خوراک دام و طیور شده که این میزان معادل بیش از ۳۳درصد کل واردات بخش کشاورزی و غذای ایران است. از آنجا که واردات خوراک دام و طیور جزو اقلام استراتژیک نیز هستند، مرور این آمار از این منظر اهمیت دارد که درصورت برنامهریزی درست و طراحی و اجرای الگوی کشت سرزمینی و همچنین ارتقای بهره‌وری در بخش کشاورزی، می‌توان بخش قابل‌توجهی از نیاز وارداتی به خوراک دام و طیور ازجمله کل واردات یک میلیارد دلاری جو را در داخل کشور تأمین کرد. توجه داشته باشیم اختصاص یک میلیارد دلار به واردات جو با احتساب نرخ ارز بازار، رقمی بیش از ۱۵ هزار میلیارد تومان را دربرمی‌گیرد. برای تصور درشتی این رقم کافی است بدانیم کل بودجه تخصیص داده شده دولت برای خرید تضمینی و هزینه‌های جانبی (حمل‌ونقل و...) گندم در سال ۹۹ حدود ۱۵/۷ هزار میلیارد تومان است.

زراعت است. پس از آن، واردات زیربخش محصولات باغی با ۱/۴ میلیارد دلار و سهمی ۱/۳ درصدی در رتبه دوم، واردات زیربخش دام و طیور (شامل حیوانات دام زنده و فرآوری شده) با یک میلیارد و ۳۹۷میلیون دلار و سهم ۱۱ درصدی در رتبه سوم و زیربخش‌های دامپزشکی، شیلات و جنگل و مراتع نیز به ترتیب با ۷۹میلیون دلار، ۷۲میلیون دلار و ۵۵میلیون دلار، درمجموع سهمی ۱/۷درصدی از کل واردات دارند. همچنین داده‌های آماری نشان می‌دهد در سال گذشته واردات زیربخش زراعت نسبت به مدت مشابه سال ۹۷ رشد ۱۹ درصدی، واردات محصولات باغی رشد ۱۰ درصدی، واردات دام و طیور رشد ۱۳ درصدی، واردات زیربخش دامپزشکی رشد ۶درصدی، واردات زیربخش شیلات رشد ۲۲درصدی و زیربخش جنگل و مراتع نیز رشد ۱۷/۵ درصدی داشته‌اند. در بخش واردات، درمجموع با احتساب یک میلیارد و ۹ میلیون دلار واردات جو، ۲/۲میلیارد دلار واردات ذرت و همچنین ۹۵۸میلیون دلار واردات

مقایسه میزان واردات محصولات اساسی بخش کشاورزی و غذا در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸					
نوع تجارت	واردات سال ۱۳۹۷		واردات سال ۱۳۹۸		میزان تغییرات
	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	
گندم	-	-	۵۴۹	۱۴۷	وزن (درصد) - ارزش (درصد) -
جو	۲,۶۵۱	۶۰۳	۴,۰۰۱	۱,۰۱۰	وزن (درصد) ۵۱ ارزش (درصد) ۶۷
برنج	۱,۶۱۵	۱,۶۱۴	۱,۶۵۴	۱,۶۸۹	وزن (درصد) ۲ ارزش (درصد) ۵
ذرت	۸,۹۹۰	۲,۱۲۳	۸,۹۶۸	۲,۲۲۷	وزن (درصد) ۱ ارزش (درصد) ۵
حبوبات (لوبیا، عدس و نخود)	۲۰۸	۲۲۳	۱۶۱	۱۳۱	وزن (درصد) -۳۰ ارزش (درصد) -۴۰
قند و شکر تصفیه‌نشده	۲۸۱	۲۸۱	۱,۸۲۰	۶۳۹	وزن (درصد) ۵۴۷ ارزش (درصد) ۵۲۲
دانه‌های روغنی	۲۳,۳۷۷	۱,۳۳۴	۲,۳۵۶	۱,۱۹۲	وزن (درصد) -۱۴ ارزش (درصد) -۱۳
انواع روغن	۱,۲۹۸	۱,۰۵۷	۱,۵۹۲	۱,۲۲۶	وزن (درصد) ۲۳ ارزش (درصد) ۱۶
کره بسته‌بندی	۳۳	۲۱۲	۵۰	۳۰۹	وزن (درصد) ۵۴ ارزش (درصد) ۴۵
شیرخشک	۶	۳۶	۷	۴۷	وزن (درصد) ۲۵ ارزش (درصد) ۲۹
گوشت قرمز	۱۵۹	۷۸۶	۱۷۱	۷۵۴	وزن (درصد) ۷ ارزش (درصد) -۴
چای	۶۲	۲۹۲	۸۴	۴۱۴	وزن (درصد) ۳۵ ارزش (درصد) ۴۳
کنجاله (سویا، کلزا و سایر)	۱,۴۸۳	۹۶۶	۲,۲۲۸	۹۵۸	وزن (درصد) ۵۰ ارزش (درصد) ۴۴
کل	۱۹,۵۳۵	۹,۱۱۰	۲۳,۶۳۵	۱۰,۰۷۴۹	وزن (درصد) ۲۱ ارزش (درصد) ۱۱
منبع: وزارت جهاد کشاورزی					

باشیوع ویروس کرونا در سناریویی خوش‌بینانه حدود ۲/۸ میلیون نفر و در سناریویی بدبینانه حدود ۶/۴ میلیون نفر از شاغلان ایران، شغل خود را از دست خواهند داد؛ برای این گروه‌ها چه باید کرد؟

۵ پیشنهاد برای عبور اقتصاد ایران از بحران کرونا

۱- **تاکید بیشتر بر حمایت خانوار به‌جای بنگاه**: در بخش آثار اقتصاد کلان ناشی از شیوع بیماری کرونا، به‌دوموضوع آثار رکودی و از بین رفتن بخشی از ارزش‌سنانده اقتصاد و همچنین آثار تورمی ناشی از کسری بودجه به‌دلیل کاهش درآمدهای دولت و افزایش هزینه‌های ناشی از هزینه درمان و سیاست‌های حمایتی اشاره شد. در این بین، رکود اقتصادی، بیشتر بنگاه‌های کوچک را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد و از میان کارکنان شاغل در بنگاه‌های کوچک، متوسط و بزرگ، آن دسته از کارکنان که رابطه استخدامی و قراردادی قوی با بنگاه ندارند، در اولویت تعدیل قرار می‌گیرند. همچنین، تورم، به‌خصوص زمانی که ناشی از افزایش نرخ ارز نبوده و بیشتر از جانب رشد پایه پولی و نقدینگی باشد، بیشتر دهک‌های پایین درآمدی را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد. بنابراین طرح‌های حمایتی مطوف به خانوار، ازجمله پرداخت نقدی به خانوارها، هم موجب توزیع عادلانه‌تر منابع خواهد بود و هم می‌تواند به‌طور هدفمندتری، اقشار آسیب‌پذیر را تحت پوشش قرار دهد.

۲- **شناسایی خانوارهای نیازمند و پرهیز از تخصیص یارانه همگانی کور**: شرایط کنونی کشور (رکود اقتصادی و فقدان درآمدهای نفتی) این اجازه را نمی‌دهد که سیاست‌های حمایتی صرفاً با رویکرد پول‌پاشی غیرهدفمند و تکیه بر منابع مالی ناپایدار و بدون پیش‌بینی ابزارهای نظارتی و ضمانت اجرایی قوی انجام شود. درحالی‌که بخش زیادی از خانوارها و مشاغل از پیامدهای ناشی از ویروس کرونا متأثر شده‌اند، در مقابل بخش دیگری مانند بانزشتگان، کارمندان دولت و برخی کارمندان نهادهای عمومی غیردولتی، برخی کارمندان بخش خصوصی که امکان دورکاری برای آنها فراهم است، کارمندان بیمارستان‌ها و کادر درمان، افراد مشغول در بخش کشاورزی، سوپرمارکت‌ها، میوه‌و تره‌بار و داروخانه‌ها... ازجمله افراد خانوارهایی

بخش دولتی یا شرکتی و کارخانه‌ها، بلکه عمده‌ت توسط بخش غیرشرکتی و با تمرکز بر خدماتی مانند خرده‌فروشی و عمده‌فروشی، تعمیرات، حمل‌ونقل، واسطه‌گری، خدمات موادغذایی و... ایجاد شده است. این گروه از شاغلان عمده‌ت دارای مشاغل تمام‌وقت نیستند و در موقعیت‌های شغلی ناپایداری مشغول هستند که عمده‌ت به تقاضای خانوارها و حضور آنان در خارج از خانه وابسته است. لذا کاهش تقاضای رخ داده طی ماه اسفند و احتمال تداوم آن حداقل تا پایان اردیبهشت سال ۱۳۹۹ سبب از بین رفتن گسترده این مشاغل خواهد شد. همچنین براساس پیش‌بینی مرکز پژوهش‌ها، با شیوع ویروس کرونا در سناریویی خوش‌بینانه حدود دو میلیون و ۸۷۰ هزار و در سناریویی بدبینانه حدود ۶ میلیون و ۴۳۱ هزار نفر از شاغلان فعلی ایران متأثر شغل خود را از دست خواهند داد.

۹ پیشنهاد مرکز پژوهش‌ها برای حمایت از خانوارها و بنگاه‌ها

در این گزارش آمده است شیوع کرونا باعث رکود اقتصادی در کل دنیا و ازجمله ایران خواهد شد. رکود به‌معنای کوچک‌شدن کیک اقتصاد بوده، بنابراین بیشتر گروه‌ها کاهش در درآمد حقیقی را خواهند داشت. اما باید توجه داشت که دهک‌های پایین درآمدی بیشتر صدمه خواهند دید. برخی از ویژگی‌های گروه‌های پایین درآمدی باعث می‌شود تأثیر شوک ناشی از کرونا در این گروه‌ها بیشتر باشد، در این میان می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
۱. درآمد ناشی از اشتغال: اشتغال در بخش غیردولتی
۳. استخدام در مشاغل فصلی و پاره‌وقت
۴. درصد پایین پوشش بیمه تأمین اجتماعی (بیمه‌بازنشستگی) در دهک‌های پایین. مرکز پژوهش‌ها سپس چهار توصیه‌سیاستی برای عبور از بحران کرونا دارد که در ادامه به آنها خواهیم پرداخت.

هستند که حتی درصورت قرنطینه‌بی‌کاهش تعاملات اجتماعی حداکثری نیز کمتر از سایر افراد جامعه متضرر خواهند شد. این افراد که در دهک‌های مختلف درآمدی نیز توزیع شده‌اند، در اولویت سیاست‌های حمایتی قرار ندرند.

۳- **تهیه نظام جامع آمار و اطلاعات از شاغلان رسمی و غیررسمی**: آمار و اطلاعات بازار کار نشان می‌دهد بیش از ۷۰درصد اشتغالزایی سال‌های اخیر متعلق به بنگاه‌های زیر پنج نفر کارکن بوده‌است، اما از آنجا که صاحبان این مشاغل (مشاغل غیررسمی، دستفروشی‌ها و کارکن مستقل) صدای رسانه‌ای ندارند و به‌دلیل فقدان نظام آمار و اطلاعات جامع، ممکن است شناسایی نشوند، این احتمال وجود دارد که در اعمال سیاست‌های حمایتی پیش‌بینی شده برای فعالیت‌های اقتصادی، نادیده گرفته شوند. بنابراین در وهله نخست تهیه آمار و اطلاعات جامع از اطلاعات فردی مشاغل رسمی و غیررسمی باید در دستورکار دولت قرار گیرد.

۴- **سیاست حمایتی به‌صورت مشروط و در راستای کنترل شیوع**: نکته بسیار مهمی که در گزارش‌های قبلی منتشرشده توسط مرکز پژوهش‌ها نیز به آن تأکید شد و به‌نظر می‌رسد در بسته‌های سیاستی دولت مغفول مانده، اجرای سیاست‌های حمایتی در راستای کنترل شیوع بیماری است. یعنی سیاست حمایتی باید در راستای کاهش تعاملات اجتماعی رعایت قوانین تعیین شده برای فاصله‌گذاری اجتماعی باشد. به‌عنوان مثال پرداخت یارانه کالایی به خانوارها در قالب بسته‌های بهداشتی متقابل با کرونا، پرداخت تسهیلات به خانوارها مشروط به کاهش رفت‌وآمد خارج از منزل یا پرداخت تسهیلات به کسب‌وکارها مشروط به عدم شروع فعالیت.

۵- **استفاده از ظرفیت بخش بهداشت و درمان برای اشتغالزایی و رشد اقتصادی**: همچنین با توجه به افزایش تقاضا در بخش بهداشت و درمان و ظرفیت اشتغالزایی بالایی که در این بخش ایجادشده، دولت می‌تواند در یک برنامه‌ریزی مشخص، صنایع و فعالیت‌هایی که با هزینه مختصر امکان تغییر ساختار تولید به بخش درمان بهداشت را دارند، شناسایی و براساس آن جابه‌جایی ساختار تولید و نیروی کار را پیشنهاد و اجرایی کند. البته این اقدام در حوزه‌هایی مانند مواد شوینده و ضدعفونی‌کننده، حوزه پوشاک و تولید ماسک و گان و... تا حدی محقق شده است.